

BAKSA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	3
2. Baksa bemutatása	5
3. Örökségünk	7
4. Eltérő építészeti karakterek bemutatása	10
5. Építészeti útmutató, ajánlások	16
<i>Telepítés</i>	
<i>Tetőhajlásszög</i>	
<i>Magasság</i>	
<i>Tetőforma</i>	
<i>Terepalakítás</i>	
<i>Színek</i>	
<i>Kerítések</i>	
<i>Kertek</i>	
<i>Erkélyek, tornácok</i>	
<i>Anyaghasználat</i>	
<i>Ajtók, ablakok</i>	
<i>Járdák, burkolatok</i>	
<i>Homlokzatképzés</i>	
<i>Részletek</i>	
6. Mai példák	37
7. Utcák, terek	39
8. Hirdetések, reklámtáblák, sajátos építményfajták	40
9. Impresszum	42

BEVEZETÉS

1

Nagy örömmel készítettük el Baksa község településképi arculati kézikönyvét, amelynek célja, hogy bemutassa a település történelmét, természeti és épített értékeit. A kiadvány a meghatározott szakmai szempontok szerint íródott, melynek leghangsúlyosabb fejezete az épített értékekkel, építészeti ajánlásokkal foglalkozó egység. A szakmai szempontok mellett fontos volt számunkra a közérthetőség megteremtése, hiszen a kézikönyv lényege ebben rejlik. A kiadvány így hasznos lehet a helyi lakosok, illetve a Baksa után érdeklődők számára egyaránt.

Az átfogó ismeretanyagot ábrákkal, illetve fotókkal egészítettük ki, ezzel is színesítve a kézikönyv megjelenését.

Az általunk javasolt építőanyagokat, az adott területekre jellemző beépítési szabályokat részletesen leírtuk, csak úgy, mint a kerüendő példákat is, hiszen ezek elhagyása legalább olyan fontos.

A hagyományos településkép megőrzését nem a múltba tekintő eszmének tartjuk, így ennek megvalósítását igyekszünk szorgalmazni. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a kézikönyvet nem tekintjük lezártnak, hanem sokkal inkább egy folyamatosan bővülő, szemléletformáló kiadványnak.

Reméljük, hogy hasznosnak találják Baksa településképi arculati kézikönyvét, amely tudásanyagá így a gyakorlatban is megjelenhet!

BAKSA BEMUTATÁSA

2

Baksa (horvátul Bokšica) község Baranya megyében, a Sellyei járásban található. A település a megye középső részén helyezkedik el, a Mecsek, a Villányi-hegység és az Ormánság között. Baksa közúton több irányból könnyen megközelíthető. A területre a sűrű településhálózat jellemző, a község szomszédos települései: Görcsöny, Kisdér, Tengeri, Tésény, Pécsbagota, illetve külterülete érintkezik Hegyszentmártonnal, Velénnyel és Zókkal. Jelentősebb városok Baksa közelében Pécs, Szentlőrinc, Harkány, illetve Siklós.

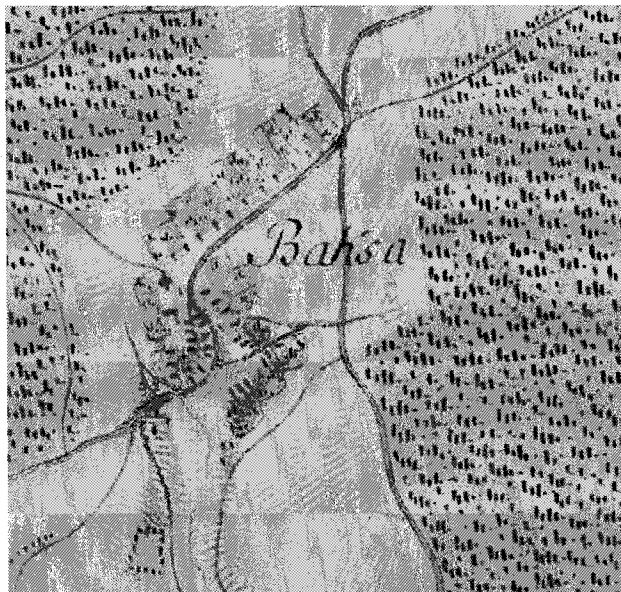
Történelmét nézve a község nagy múltra tekint vissza. Első írásos említése 1247-ből származik, amelyben Baxa, Boxa néven szerepelt a település. A Baksa helynév személynévi eredetű, a Boksa, Bogsa régi szláv névből ered. Az első okiratokban a kovászdí vár (hajdani Valkó vármegye, mai Horvátország) katonanépei tulajdonában állt, területe pedig magába foglalta a mai Tengeri települést is. A patakját (régén Maiomárok) Dobonuk néven említették.

A törökök térhódítása a megye életét igen megnehezítette. A környező települések közül számos elpusztult, ellentétben Baksával, amely a török hódoltság során, a szomszédos Rádfával ellentétben nem pusztult el. Területe a török katonai-polgári közigazgatás alatt, 1543-tól a mohácsi szandzsákhhoz tartozott, majd 1600-tól a nagykanizsai beglerbég kormányzása alá került. A török hódoltság során a község evangélikus, majd unitárius hitre tért át. A felszabadító harcok után viszont Baksa lakosai visszatértek a római katolikus hitre.

A későbbiekben, 1627-ben az akkori pécsi püspök, Dávid Pál tulajdonában volt a község, 1664 után pedig a Zrínyi-Draskovich család birtokolta ezt a területet. 1675-ben Zrínyi Miklós második feleségének birtokjegyzékében megtalálhatjuk Baksa nevét is.

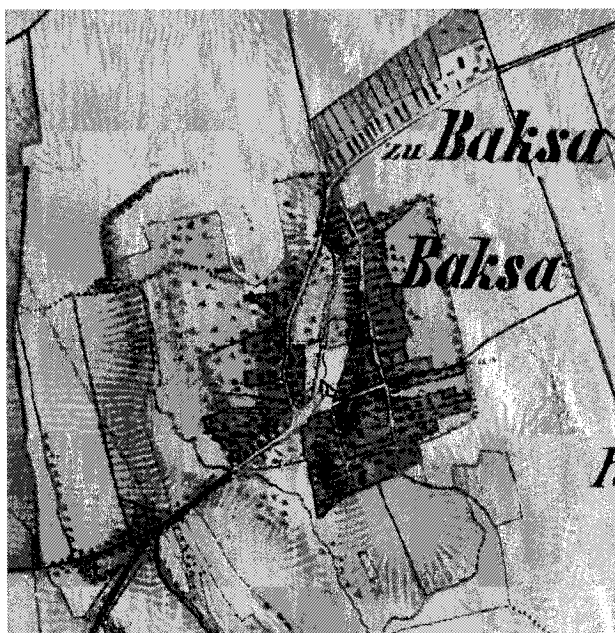
Az 1815-ös egyházi felmérés szerint a település lakóinak 15%-a (75 fő) volt zsidó vallású. Zsinagógájuk egészen 1944-ig állt, ekkor lebontották, és tégláit a közeli Magyarnecske hadi repteréhez használták fel építőanyagként. A zsidó temetőt az 1970-es években számolták fel, melynek területén ma iskola, sportpálya és lakóterület áll.

A magyar szabadságharc után a Habsburg Birodalom alapvető közigazgatási változásokat vezetett be Magyarországon, elrendelte a megyék járásokra való felosztását, csendőrkerületeket állított fel, majd a jegyzőségek rendjét is szabályozta. Baksa ekkor a szentlőrinci járáshoz került, a

Az első katonai felmérés (1763-1767)

járás három olyan településének egyikéeként, ahol csendőrség is létesült, illetve jegyzőséget is felállítottak baksai székhellyel, melyhez egy időben nem kevesebb, mint 11 település tartozott, mintegy 3200 fős összlakossággal.

A második katonai felmérés (1806-1859)

A világháborúk Baksa lakosainak életét is megnehezítették. A település az első világháborút követő években antant megszállás alatt állt, ezután a rövid életű Szerb-Magyar Köztársaság része lett.

A második világháború után, a zsidóság deportálásával és sokuk haláltáborokban történt meggyilkolásával jelentősen csökkent a község lakossága. Ezután a tanács, majd a termelőségvetkezet létrejött, az utóbbi erőszakos növény- és állatbehajtása sokakat űzött el a településről.

A település életében a mezőgazdaság mindig is fontos szerepet játszott. A községben 1957-ben alapították meg az Ezüstkalász Mezőgazdasági Termelőségvetkezetet, amely az évtizedek során mind nagyobb sikereket ért el, ezzel országos ismertséget szerezve a községnek. Baksa még ebben az időben is a környék központi települése maradt, a szomszédos kisebb falvak lakóinak munka- és lakóhelyet biztosítva. A szövetkezet a rendszerváltás utánig, egészen 1993-ig működött.

A rendszerváltást követő években a település központi szerepe egyre inkább csökkent, ugyanakkor megyei szinten a fejlettebb települések közé tartozott és tartozik ma is. Baksán óvoda, általános iskola, illetve orvosi rendelő is működik. A településen az első önálló iskolaépületet az 1858/1859-es tanévben építették, melynek létrejöttét (telek ára, építési költségek) a baksai uradalom tulajdonosa, Mihálovics Imre finanszírozta. Az iskolát először 1942-ben bővítették – ekkor már másodtanító is közreműködött a gyermeknevelésben. Legendás baksai tanító volt az 1920-as évektől a világháborúig Váron Kálmán, aki a tanítás mellett dalkört, levante egyesületet szervezett és vezetett a községben (2007-ben civil kezdeményezés hatására posztumusz díszpolgári címet kapott).

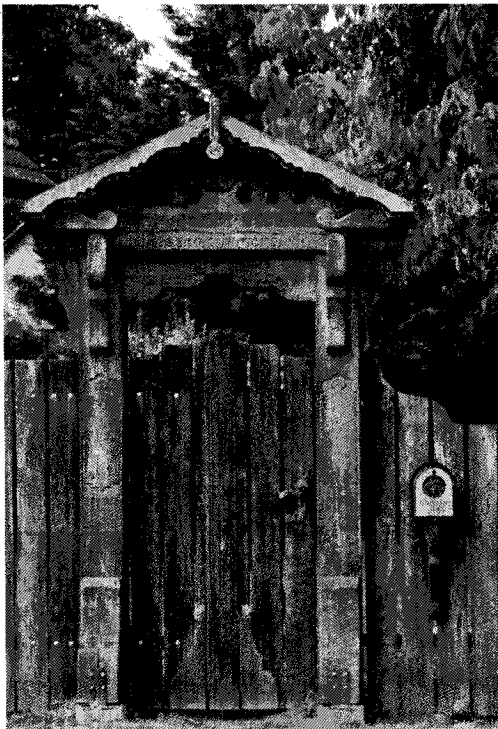
Az itt élők egy összetartó lakóközösséget alkotnak. A 2015-ös adatok alapján Baksa lakónépessége 745 fő.

ÖRÖKSÉGÜNK

3

A megye építészeti öröksége igen sokszínűnek mondható. Az itt élő nemzetiségek, illetve a természeti viszonyok, a történelmi eseményei egyaránt alakították azt. Az aprófalvas jellegnek köszönhetően Baranya építészeti öröksége, a kisebb falvak településszerkezete többnyire érintetlen maradt. Az évszázados szokásrend a mai napig fellelhető.

Baksa legrégebből fennmaradt lakóházai a hagyományos parasztházak, melyek oldalhatárra épültek. A XX. századra ésszerű okok miatt a hosszanti telekrendszerek jöttek létre. A lakóházak ekkor a kornak megfelelő igények alapján épültek. A hagyományos parasztházak a népi építészet alkotásai, amelyek az adott vidékre jellemző vonásokkal rendelkeznek. A helyi építőanyagok minősége, a mesteremberek munkái jól tükröződnek a lakóházakon.

A népi építészet jól lehet évszázados fejlődésen ment keresztül, ugyanakkor megtartotta hagyományos formáját. A soros elrendezésű lakóházak kezdetben háromsztatúként, majd négyosztatúként épültek.

Baksa hagyományos lakóházai az utcára merőlegesen épültek, egy nagyobb, vagy két kisebb ablakkal néznek az utcáfrontra. A homlokzatot sok esetben díszítették, ennek minősége a tulajdonos anyagi helyzetétől is függött. Az uralkodó tetőforma a csonka kontytető, kontytető, illetve a nyeregtető.

A lakóházak leginkább vályogból, építőkőből, illetve téglából épültek, héjazati anyagként leginkább a cserép használata az elterjedt. A tehetősebb családok lakóházai oldaltornácós kialakításúak, falazott oszlopokkal.

Épített értékek

A település szerkezetére a fésűs beépítés jellemző. Történeli falurésze a völgyben, az új falu pedig egy fennsíkron terül el. A község északnyugati határában szőlőművelés folyik. Jelentős a mező- és erdőgazdálkodás. Hagyományos parasztházai mellett kiemelkedő épített értékekkel rendelkezik. Többek között az új faluközpontban álló téglavíztoronnyal, amely 1963-ban épült. Az építmény ma már nem üzemel, egy park veszi körül. A víztorony mellett meghatározó érték a település temploma is, illetve az iskolakápolna egyaránt, amelyek a Zrínyi utcában találhatóak. A templom a közelmúltban felújításon esett át, környezete rendezett, ezzel a településképet meghatározója.

A bal oldalon a Szent Márton római katolikus templom, jobbra az iskolakápolna épülete, illetve a víztorony látható.

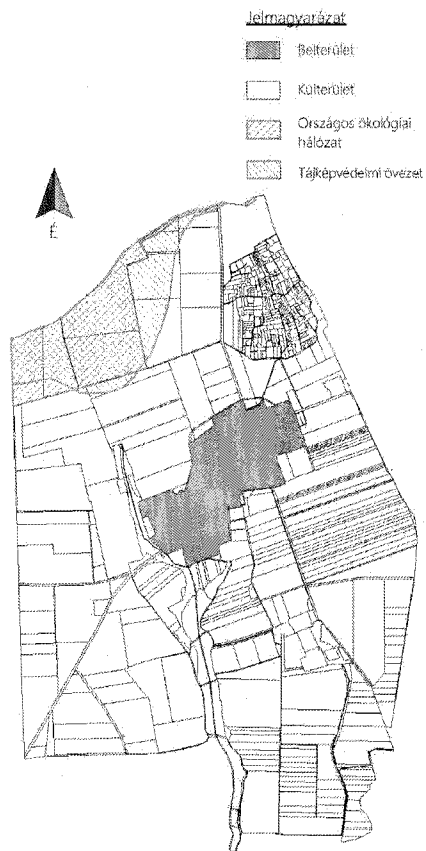
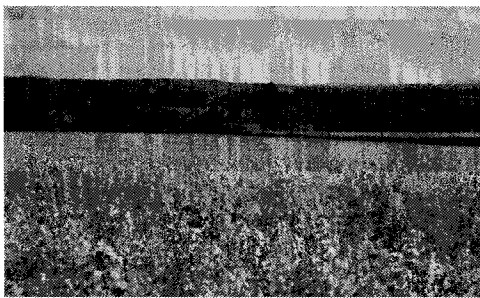
Baksán 12 régészeti lelőhely található. A pontos lista a Település arculati rendelet mellékletében található.

Természeti értékek

Baksa északi területei részét képezik az Országos Ökológiai Hálózatnak, valamint Tájképvédelmi övezetnek.

A település középpontjában ered a Baksai-árok nevű vízfolyás, amely korábban malmokat hajtott, ma a Baksai-tó nevű horgásztóba torkollik, amely kikapcsolódási és horgászási lehetőséget nyújt a környéken élők számára.

ELTÉRŐ ÉPÍTÉSZETI KARAKTEREK BEMUTATÁSA

A község több, eltérő és jól lehatárolható településrészszel is rendelkezik. A különböző karakterek elsősorban arculati és építészeti stílusjegyeik alapján határozhatók le.

A belterületi beépített és a még beépíthető területek nagyobb része lakóterület. Az első karaktert a II. világháború után létesített utcák, illetve az itt lévő lakóépületek jelentik, melyek az utóbbi 50-70 év építészetének stílusait hordozzák. Ezzel a karakterrel fogunk bővebben foglalkozni.

A belterülettől keletre terül el Baksa átalakuló, kertvárosias településrésze, mely építészeti önálló karakterként jelenik meg. Az itt lévő lakóházak magasságukban, homlokzatukban, tetőkialakításukban és telepítésükben eltérő jelleget képviselnek.

A településen, több helyen, kül- és belterületen egyaránt találunk gazdasági üzemi területeket. Ezeknek a területeknek az építészeti megjelenése eltér a falu általános képétől, ezért önálló építészeti karakterként határozhatók le.

A negyedik karakter a különböző dűlőutakon megközelíthető kertes területet jelenti, ami a lazább és szabadabb telepítés, illetve a mezőgazdasági művelés eredményeképpen önálló karaktert képez.

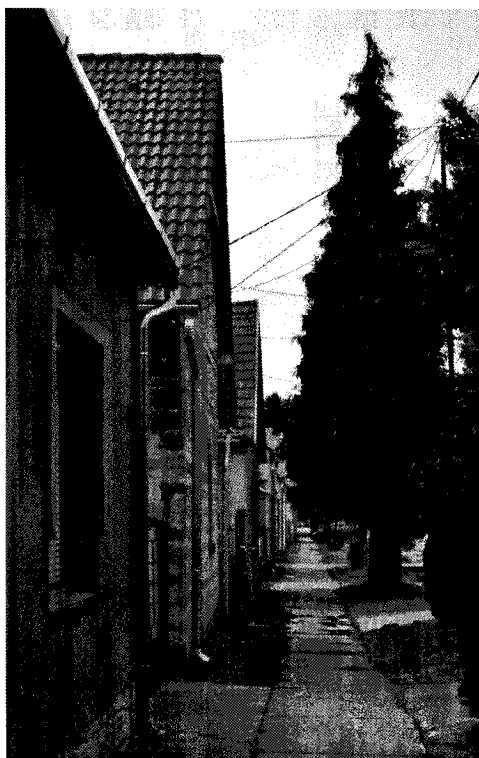
A beépítésre nem szánt területek elsősorban az egyéni gazdaságok által művelésbe vont szántóföldeket és gyepterületeket jelentik a külterületen.

Baksa történeti településrész

A település kezdetben néhány házból állt: a Görcsöny felől jövő út jobb oldalán egy sor házból, valamint a központját alkotó, kétszer két sor házból álló utcából, melyek találkozásánál egy „L” alakú és egy kereszt alakú, nagyobb épület állt. Ez a területegység adja ma Baksa történelmi magját, mely feltehetően a Hősök tere, Szabadság utca környékén épülhetett ki. A település alaprajza követi a Pécsi-medence vonulatait, többutcás útfajának tekinthető. A szalag alakú, keskeny telkeken a lakóházak rendszerint az oldalhatáron sorakoznak, elsősorban az utcára merőleges telepítéssel.

A főút mentén jellemzően utcásoros, míg a peremek felé távolodva az előkertés beépítés szembetűnő. Számos esetben a lakóházaktól távolodva helyezkednek el az egyéb gazdasági épületek, veteményesek, melyek közvetlen kertkapcsolattal rendelkeznek a művelés alá vont szántóföldekkel. Az utcára tekintő homlokzatok változatosnak mondhatók, hiszen mind a hagyományos nép építészeti jegyek, mind a modern XX. századi jegyek fellelhetők. A településképet uralja a templom, mely magasságával és oromzatával is kitűnik. Érdekessége, hogy homlokzatán egy óra kapott helyet.

Baksa kertvárosias településrész

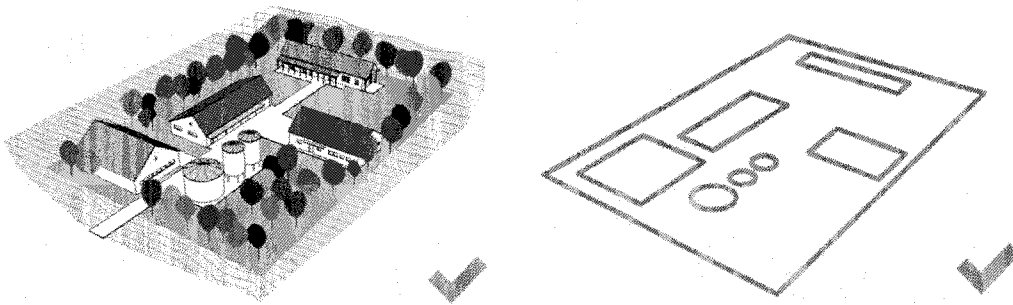
Baksán egyértelműen lehatárolható egy átalakuló településrész, melynek beépítettsége és lakóházainak száma a XX. század második felétől növekvő tendenciát mutat. Gondosan megtervezett településrész lévén alaprajza is szabályos, sakkjáráshoz hasonlító képet mutat. Az épületek szintén az oldalhatáron sorakoznak, azonban itt az előkertek meghatározó szereppel bírnak. Megfigyelhető a kétszintes beépítés, valamint az alacsonyabb hajlásszög is. A településrész több középületnek is otthont ad, többek között a Térségi Általános Művelődési Központnak, illetve az iskola utcai sporttelepnek is.

Ipari-mezőgazdasági üzemi területek

Baksa bel- és külterületén is több helyen találunk gazdasági üzemi területeket. A belterületi részen, a történeti, illetve a kertvárosias településrészek közé ékelődve egy baromfi telep található. Az üzemi területek fő jellemzői, hogy az épületek egymással párhuzamosan sorakoznak, alacsony beépítései, rendszerint nyeregtetővel.

Ezeknek a területeknek az építészeti megjelenése, az épületek, építmények léptéke, magassága jelentősen eltér a falu általános arculatától, ezért külön karakterként határoljuk el.

Baksa kertés területete

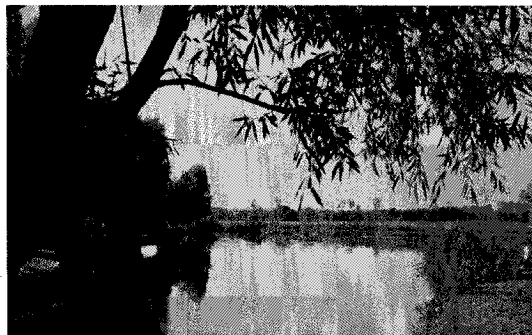
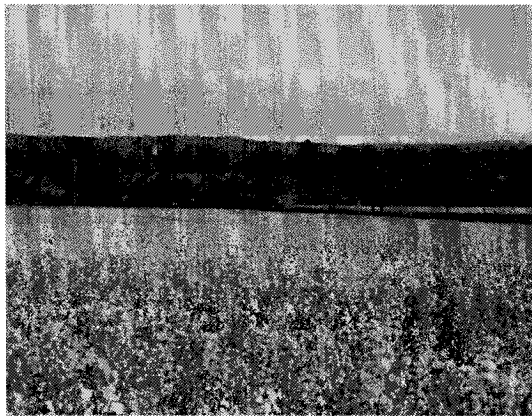
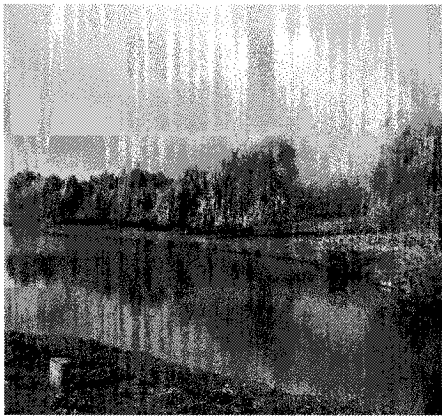
A beépíthető területek nagy része az egyéni gazdaságok által használatba vont földterületeket jelenti. Itt gyümölcsösök, szőlőültetvények és kisebb szántóföldek terülnek el. A szőlőhegy elsősorban prészházaknak, borospincéknek és kisebb átmeneti lakóházaknak ad otthont. A különböző méretű mezőgazdasági területek, kertek megközelítése utcákon (dűlőkön) keresztül lehetséges, a dűlőutakra felfűzve helyezkednek el a telekhez kapcsolódó épületek. A telkek mérete alapján a területet több részre lehetne osztani, de építészeti karaktere hasonló, ezért a kézikönyvben is egy karakterként kezeljük.

Baksa külterület

A beépítésre nem szánt területek jelentik a külterületeket. Itt jelentős szántóföldeket és gyepterületeket találunk.

Továbbá a település déli részén, a horgászok körében is kedvelt Baksai-tó terül el. A völgyzárógátas tó leginkább pontyot, amurt és süllőt rejt magában, mely gondozott környezetben helyezkedik el. A meder egy-két akadót kivéve egyenletesnek mondható. A vízparton halórház működik, a partról jól körbehorgászható.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ, AJÁNLÁSOK

5

Baksa történeti településrész

Ebben a fejezetben nem szeretnénk egyoldalúan állást foglalni, leszűkíteni a lehetőségeket, viszont szeretnénk bemutatni, hogyan kerüljük el a legáltalánosabb hibákat.

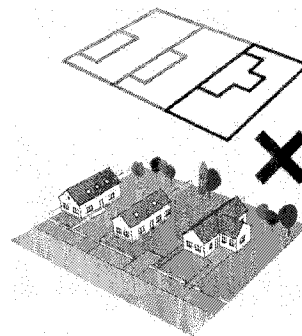
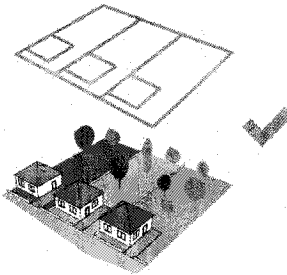
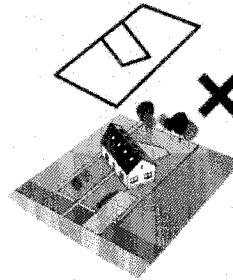
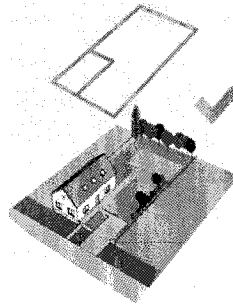
TELEPÍTÉS

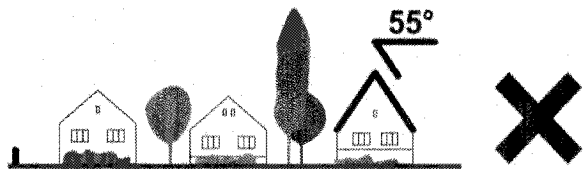
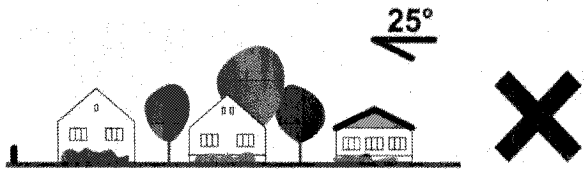
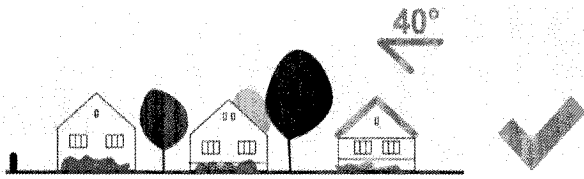
A településre az oldalhatáron álló beépítés a jellemző, a telken belüli elhelyezkedés pedig az utcára merőleges rendszerű.

Baksa dényugati utcáinál a szalagtelkes, történeti telepítés jellemző, északkeleti területeinél azonban újabb, szabályozottabb utcákat alakítottak ki.

A kialakult tengelyrendszertől eltérően elforgatni az új épületeket nem javasolt.

A lakóházak vagy utcafronton állnak, vagy előkertes beépítéssel kerültek kialakításra. Az új épületeket az utcában kialakult rend szerint célszerű elhelyezni, eltérő beépítés nem javasolt és nagyobb mértékben hátrahúzni vagy az utcavonalra telepíteni az épületet kerülendő.

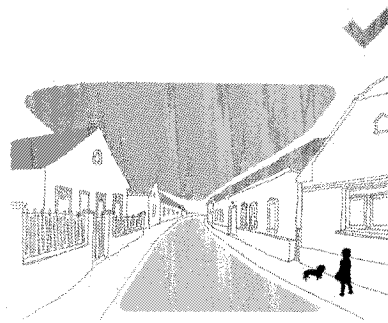

TETŐHAJLÁSSZÖG

A település területén a családi házak tetőhajlásszöge hasonló.

A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló tetőhajlásszöggel kell épülniük, mint a környezetükben lévők. A túl magas, illetve túl alacsony hajlásszögű tetővel rendelkező épületek nem illeszkednek a település utcaképebe.

MAGASSÁG

Törekedni kell arra, hogy egy utcában hasonló magasságú épületek kerüljenek elhelyezésre.

A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló magassággal kell épülniük, mint a környezetükben lévők. A túl magas házak nem illeszkednek a falu utcaképebe. A szemléletes ábrán, illetve a képen példa a települési javasolt épületmagasság illeszkedésére.

Az újabb beépítésű területeken egységes épületmagasság figyelhető meg, általában földszint és tetőtér kialakításával.

TETŐFORMA

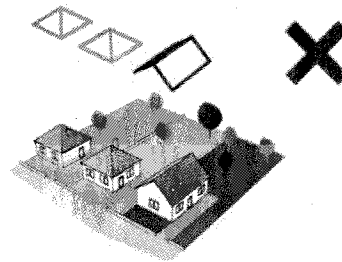
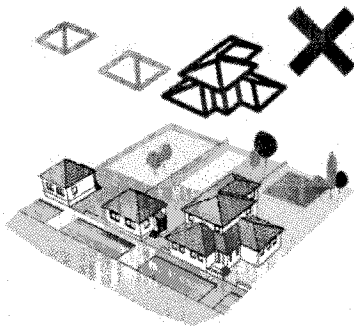
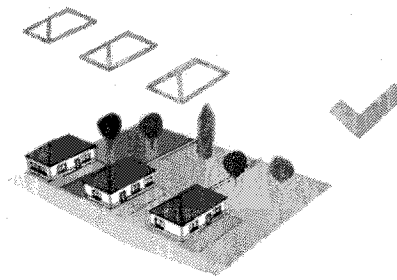
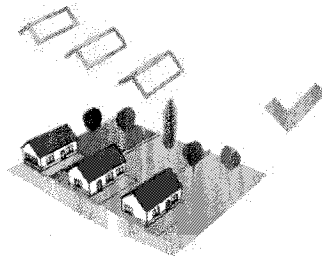
A településen lévő tetőformák igen változatosak, főként nyereg-, konty- vagy sátoztetők.

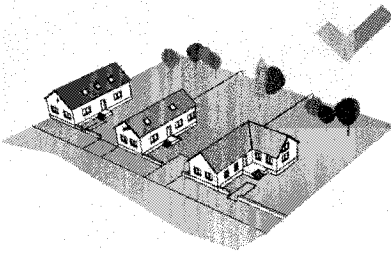
Új ház tervezésénél a szomszédok figyelembevételével kell illeszkedni a környezethez.

A nyeregtetős házakból álló utcaképbe nem kerülhet tördelt, összetett tetőformájú épület, hanem csak a szomszédoshoz hasonló.

A hazai gyökerek nélküli, „mediterrán” stílusú házak tervezése kifejezetten nem ajánlott a településen, illetve a lapostető sem.

A szemantikusan ábrákban példa a településképbbe illeszkedő tetőformájú épületekre.

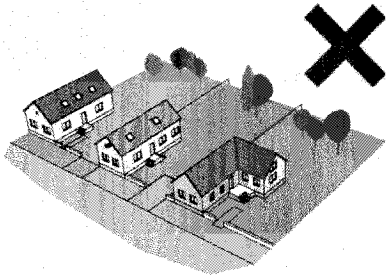

SZÍNEK

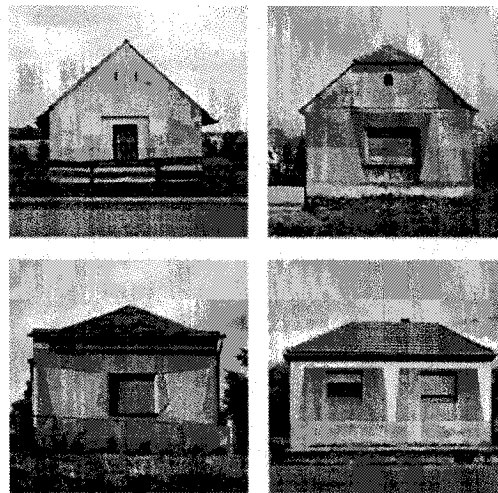
A településen az épületek színe változatos, de a természetes anyag- és színhasználattal egységes településkép jön létre. Az eltérő, kirívó színű épületek általában megbontják a harmonikus egységet.

Nem elfogadhatók a rikító fémlemezfedések vagy burkolatok sem.

Példa megfelelő színhasználatra. Javasolt a világos paszellszínek használata, sötét színű faablakokkal.

Példák a kerülendő színhasználatra. A képek nem a településen készültek.

KERÍTÉSEK

A településen az áttört kerítések a jellemzők. Általában fa vagy fém anyagú, a régebbiek lábazat és oszlop nélküli kialakításúak, később alacsony, tömör lábazattal, vakolt téglá oszlopokkal kialakított kerítések készültek.

A kezeletlen felületű beton elemes, tömör kerítés kerülendő.

A kerítések színhasználatánál törekedni kell a ház színével harmonizáló színek használatára, fakerítésnél a barna árnyalatot javasoltak.

A teljesen áttört drótfonatos kerítést utcáfronton próbáljuk kerülni.

